

1. Gorkij: "Ne zavarjatosk abban, hogy úgy éljek, hogy megszoktam". Lenin: Szeretet és gyűlölet. Még nem meghatározás; Gorkij: nagy ember. És csakugyan - különösen, ha kultúra - a nagy idealista prédikátorok, humanisták /Savanarola, Robespierre, Tolsztoj/ - itt más típus.

Lenin: a.) stilus: frázis gyűlölete; nincs pathetikus mondat /csak egész ^{oaa} ~~oaa~~re-nek van páthosza. b.) tartalom: nem fennkölt /L.-nél szinte mindig idézőjelben/ prózai javaslatok, intézkedése, intézmények. E kettő együtt: egyéni jelleg és történelmi mélység: a materialista filozófia humanizmusa. Ennek tipikus képviselője, nagy alakja I.

Exponáljuk a kérdést. Dosztojevszkij világnézetben a legtipikusabb idealista ellenpólus, oeuvre egészében idealista prédikátor: "hirtelen hőstett" dialektikája. Mi van mögötte? Az idealista önkritikus szkepszise az idealizmus hatályosságát illetőleg. Gorkij: "Aki csak egy óráig lovag", Tolsztoj: Anna a halálos ágyon: Anna-Karenin-Vronszkij.

Több mint egyéni eset. A nagy fellendülések szociál-pszichológiája is. 1793 és Thermidor. Mély összefüggés osztálytársadalom szerkezetével, annak embert eltorzító hatásában. Morál: Balzac: pénztáros vagy sikkasztó: becsületes hülye vagy ügyes csirkofogó. A tisztességes ember mint morális zseni. Helyes-e, hogy ez így van? Lehet-e, kell-e ebbe beletörődni?

Kulturfilozófiailag itt a Lenin alapvető kérdésfeltevése - a tudományos szocializmus, a történelmi materializmus módszere és válasza. Az élet anyagi alapjait kell megváltoztatni, hogy az ember ~~xx~~ maga igazán tartósan, véglegesen megváltozzék, hogy morális fellendülései ne fulladjanak bele Karenin-tipusu tragikomédiákba. "Megszokás"

2. Innen mindenekelőtt a jelenkor kulturájának bírálata; beleértve a formális demokráciát is. L. sohasem érte be a szabadság vagy egyenlőség proklamálásával, vagy akár jogi kodifikálásával. Azt kérdezte mindig: fennáll-e a dolgozók nép többsége /munkások és parasztok/ részére a ~~xxx~~ valóságos lehetőség élni vele. Mert ha nem, képmutatás. Sajtószabadság - és tőke; gyülekezési szabadság - helyiségek. Itt persze szocializmus a

ad 2
+

Kultúra az igazságok objektív: ellenérték a igazságok
 Kultúra - versenycivilizáció. Ennek értékei értékelhetők.
 Versenye ma (Th. H.). Haladás ellenes voen versenycivilizáció.
 X - mi a bádka - a természeti erővel szembe, másodlagos
 természeti" Hanc a viszonyokhoz hozzá
 Innen csak a dal a kultúra" : mindent (és amit
 mindent) legy, részt; vevő minden a természet, belső
 napirendje - azt is a kultúra" (Ma 5. 6. het van
 Terbe "benyúlás" "nem kultúra") Másrészt a versen-
 ycivilizáció: kultúra (széles) versenycivilizáció k

MTA FIL. INT.
 Lukács Arch.

2

a legfejlettebb demokrácia. De merev ellentét hiba. Éppen itt új, népi demokrácia konkrét feladatai.

Ez a nézőpont jelenti: a. követelését az emberek teljes felszabadításának, vagyis a szabadság követelése lenyulik az ember fizikai létébe, azoknak az előfeltételeknek megteremtésére, amelyek nélkül a szabadság pusztán formális: postulatum vagy frázis. A demokrácia /a szocializmus/ mint legmagasabb foka ez előfeltételek intézményes megteremtésének.

b. Követelését az emberek mindenoldali felszabadításának. I. nem áll meg a politika kérdéseinél. Lenyul a mindennapi élet összes kérdéseibe /nemzeti szabadság; nő felszabadítása - kettős kiszákmányolás/.

c. Kultúra: marxista hagyomány. d) alap: szabad idő. /Marx/. Mások is ismerik. Régi társadalmak. Kapitalizmus /Nietzsche/: új elite. Ennek ellenében: I. mindenki.

β) tömeg - nép. A modern előítélet /Vermassung/ I.: illuziók nélkül: minden inkább mint kritikátlan dicsőítés. De hit: mindenki képes kulturára. ^{Araban} β) kultúra lehetőségei ott kezdődnek, ahol reális alap mindenki számára ~~xx~~ le van rakva. Extenzitás. Nem utopikus célok: Analphabetizmus felszámolása; munkás középiskolák és egyetemek: a népi erők felszabadítása.

γ) kapitalizmus eltorzításai: önzés és szűk specializmus.

I. kultursztratégiája ezzel szemben: αα) falu és város /elektromosítás, masinizáció/
ββ) fizikai és szellemi munka /politechnikus egységes iskola./
γγ) munka értelmessége: társadalmi funkciójának felismerése.

Mindez: alap, hogy régi nagy demokrats követelés: a sokoldalu ember kifejlődésének politikai és gazdasági, társadalmi és pedagógiai előfeltételei létrejöjjenek.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

3. Utópia ellen: "Azok az emberek, akik vannak, akiket a kapitalizmus elrontott." Reális átalakulás. Vezetőszerep: munkásosztály. Miért?

3

a. negative: mert a legkevésbé van összenőve a kapitalizmus embert eltorzító irányzataival, melyek a kizsákmányolásból nőnek ki; mert a munkás osztályérdek következetes végiggondolása tulmutat minden szűken értelmezett osztályszemponton: csak az ~~egész~~ egész társadalom felszabadítása ~~szabadithatja~~ szabadithatja fel a munkásokat.

b. Pozitive: mert a kapitalista nagyüzem bennük termelte ki az új ember ^{ra}csisart, aki tudatosan társadalmilag él, cselekszik, gondolkodik. Közösség, együttdolgozás, szolidaritás.

4. Erről ma sokfelé beszélnek. L. felfogása messze eltér az átlagostól - élesen szembenáll azokkal, akik /a 20-as évek óta/ a munkásosztály helyzetének, a kapitalista kultúra problematikájának félre- ismeréséből szűk és egyoldalú következtetéseket vonnak le.

a. Mindenekelőtt: ennek a munkások vezetőszerpe mellett lét- rejövő új kulturának viszonya az ugynevezett "munkáskulturához". Szemben- állás. Merev negáció: elzárkózás az eddig kultureredményektől - kizárólag a munkás létéből és ideológiájából, "munkáskultúra". L.: soha. Párt- fejlődés kezdete: spontán "tisza" munkásideológia - L. szerint csak kiindulási pont. A tudatos, igazi, egész társadalomra kiterjedő forre- dalmi világnézetet kivülről kell belevinni. Ez a "kivül": az összkultúra progresszív fejlődése, amelyet minden munkásnak el kellene sajátítani. A marxizmus három forrása. Világnézet több annál, ami spontánul kinő a munkásléteből. /Hivatásos forradalmár: különbség megszűnik/.

α) Tartalmilag nem szoritkozik tőkés-munkás ellentétre; át- fogja az egész társadalom összes problémáit.

β) Nem fejlődhetik azáltal, hogy a munkásság kikapcsolja magát az eddig elért kulturfejlődésből. Csak kölcsönhatásban azzal, feldolgozva, kritizálva, továbbfejlesztve azt, éri el a munkáskultúra a maga történeti hivatását. Hivatottságának végcélja: önmaga dialektikus túlhaladása. Ha az osztályok megsemmisültek, ha a termelési eszközök társadalmiak, ha falu-város, fizikai és szellemi munka, munka értelmessége, öncélúsága, örömet hozó volta mindenki előtt nyitva, - szocialista kultúra, már nem

4

"munkáskultúra".

4) b. innen régi és jelen kultúra átértékelése. Az ugynevezett "proletár kultúra" hívei elvből elvetik a polgári, az osztálytársadalmak kulturáját; "radikálisan új" kultúra, tudomány és művészet /gyakorlatban: futurizmus plusz machizmus./ L. éles kritikája. Marxizmus ereje: felvett és feldolgozott minden progresszív irányzatot. Nem kritikátlan. Világkultúra fejlődése mindenütt haladás és reakció harca; hivatalos kultúra fokozódó mértékben reakciós kiválasztás, reakció előtérbe tolása, múlt reakciós meghamisítása. L. : alapos revízió. Ennek a harcnak felismerése: reakció gyűlölete, támogatása a progresszív hagyományoknak. Oroszország: kiméretlen harc a cárizmus stb. minden hagyománya ellen. Másik oldalon: Puskin-tól máig. Orosz marxizmus: mint marxizmus külföldről jött, de ma már része az orosz kultúra progresszív hagyományainak. Látható, hogy előfutárai Herczen és Bjelinszkij, Csernisevszkij és Dobroljubov; Hogyan nő bele az orosz progresszív forradalmi kultúra hagyományaiba, termékenyíti továbbfejleszteti azokat. /Marxizmus sorsa Lenin révén Oroszországban - ellentét németekkel./

c. Itt függ össze forradalom és reform, lassu haladás kérdése. Amíg arról van szó, hogy az igazi népuralom, az igazi demokrácia akadályait ledöntsük: forradalom /^{2ap}agrártalakulás két útja: mit jelent a kulturának?/. Kivívott győzelem: pozíciók rendszeres kiépítése; "inkább kevesebbet, de jobban" x; alapszínél kezdeni a házat: a szovjetkultúra széles-ségbemenő jellege. Láncszem.

d) De reform tervszerű. Jelenti a munkásosztály vezetését a végből, hogy a legfeljettebb demokráciában, az osztálynélküli társadalomban ne legyen - mai értelemben - munkásosztály sem. Vezetés: belátása annak, hogy nem lehet csak saját erőből. /Munkásosztály, még kevésbé párt./ Haladó értelmiség bevonása, tiszteletben tartása, a megadott útvonalon vezető szerepe is. Ugyanakkor új intelligencia teremtése, igények, követelések fokozása. Alap lerakás nem jelent csak lentől építést. Demokrata társadalom: lehető olyan munka fenntről és lennről, mely találkozik a szélességbe menésnek, mélységbe, új minőségbe átcsapásában.

Nem véletlen tehát a ~~klasszikus~~ ^{klasszika} kultúra szenvedélyes tisztelete:
 Puskin, Csernysevszkij, Tolsztoj / Hegel 1914-ben/. Mély átérzése az
 aktualitásnak. Tolsztoj új értékelése; a hegeli logika legmélyebb bírálata
 és hasznosítása; utópisták szövetkezeti álmáinak aktualitása. Mindebben:
 módszer. Haladás és reakció harca az egyes nagy embereken belül. L. /polé-
 mikusan Plechánov ellen/ : úgy bírálni, hogy ez a pozitivum érvényre jusson.
 Ennek alkalmazása a jelenkor ideológiai krízisében. Kritika hangja élesebb,
 mert veszély a forradalmárok ideológiájára nagyobb. Mégis mindenütt a po-
 zitiv, a haladás is: fizikai idealizmus - és a dialektika új feladatai.

Az új embert kereste L. egész életében. Küzdött az új ember meg-
 születésének objektív gazdasági, társadalmi és ezzel együtt morális, in-
 tellektuális alapjainak lerakásáért. Ez az új ember majdan egyesíti magában
 azokat a nagy kulturális energiákat, amelyeket a régi világ virágkora ki-
 termeltek, a világot feljövő szűlességét és átfogását a megértés és áb-
 rázolás mélységével, a kifejtett egyéniséget a társadalmi szolidaritással,
 a munka öncélúságát a sokoldalú, kifejtett szellemiséggel és érzelmi, mo-
 rális kulturával. Új és nagy egyéniségek csak akkor lehetségesek, ha /ob-
 jektíve/ ut mindenkinek nyitva.

Ezért az új emberért élt és küzdött L. Ennek az új embernek volt ő
 maga első nagy példánya: reprezentánsa a pathetikusság nélküli új pathosz-
 nak, az új élet pathoszának. Példaszerű élet /tisztaság, - aszkézis nélkül;
 szellemiség - mélyen beágyazva a gyakorlatba/. Nagy ember, de nem a régi
 értelemben: folytatható munkát hagy hátra nagy utódjának, Sztálinnak.

NYA FIL. INT.
 Lukács Arch.

BUDAPEST 1946...január..24.

Dr. Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter és felesége szívesen látják Lukács György professzor urat és feleségét folyó évi január hó 30-án délután 5 órakor a báró Eötvös József Kollégiumban /XI., Nagyboldogasszony-utja 11/13. sz./ lévő lakásukon a budapesti Szovjet Követség tiszteletére adandó teára.

V. K.: 121-588.